
Česká zrcadla pod Andami

Martin Vlček

Osnova

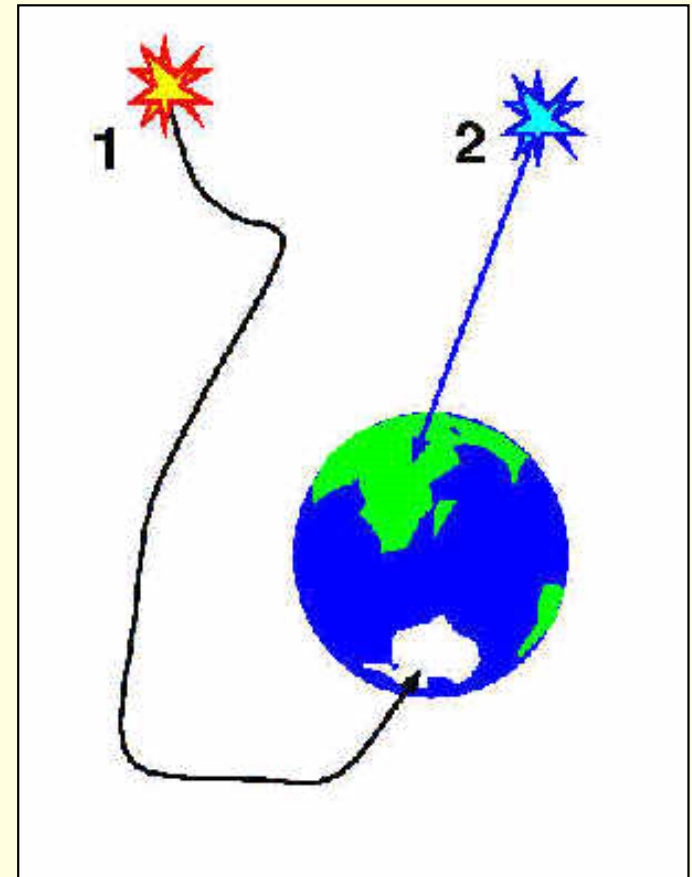

- kosmické záření
  - co je kosmické záření
  - historie objevu kosmického záření
  - jak kosmické záření pozorujeme
  - různé projekty pozorující kosmické záření
- projekt Pierre Auger Observatory v Argentině
  - cíle projektu Auger
  - povrchový detektor
  - fluorescenční detektor
  - naše úloha v tomto projektu
- fotografie z cest do Argentiny

Co je kosmické záření ?

Kosmické záření je tvořeno částicemi, které přicházejí z vesmíru a neustále bombardují naši Zemi ze všech směrů.

Většinu kosmického záření tvoří **protony**, dále pak atomová jádra lehčích prvků a elektrony.

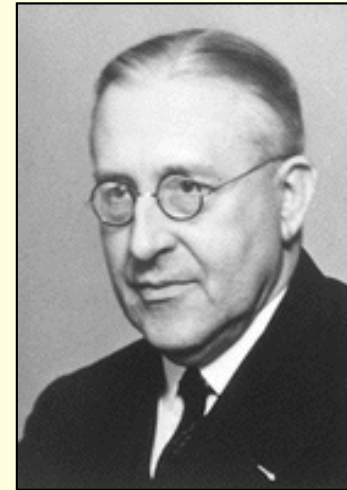
Historie objevu kosmického záření

Victor Hess (1883 – 1964)

rakouský fyzik
balónové lety 1910 – 1912
výška až 6000 m
starty z Ústí nad Labem
Nobelova cena – 1936

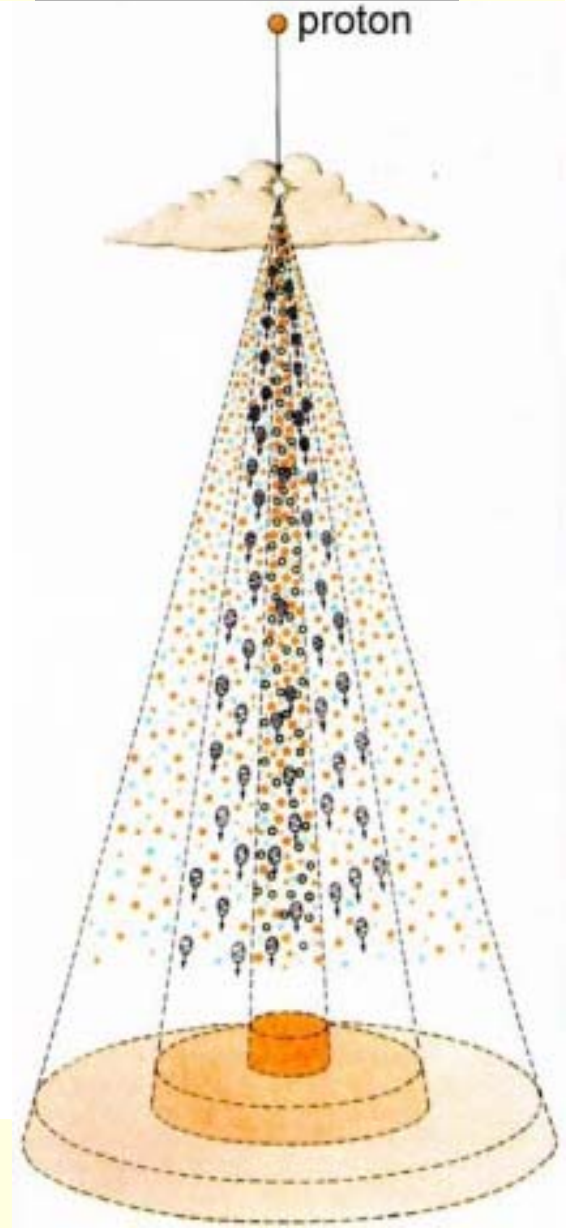
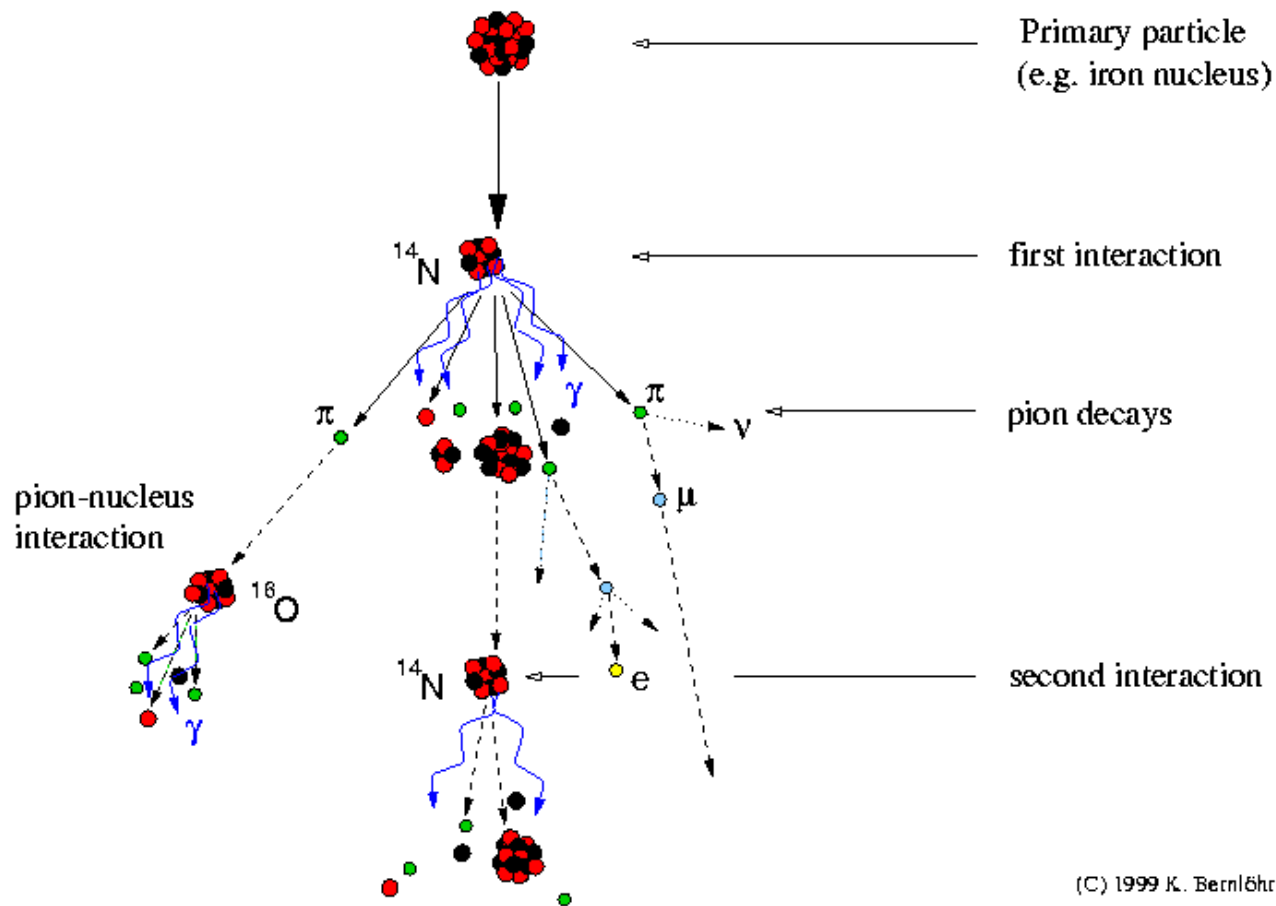

Pierre Auger (1899 – 1993)

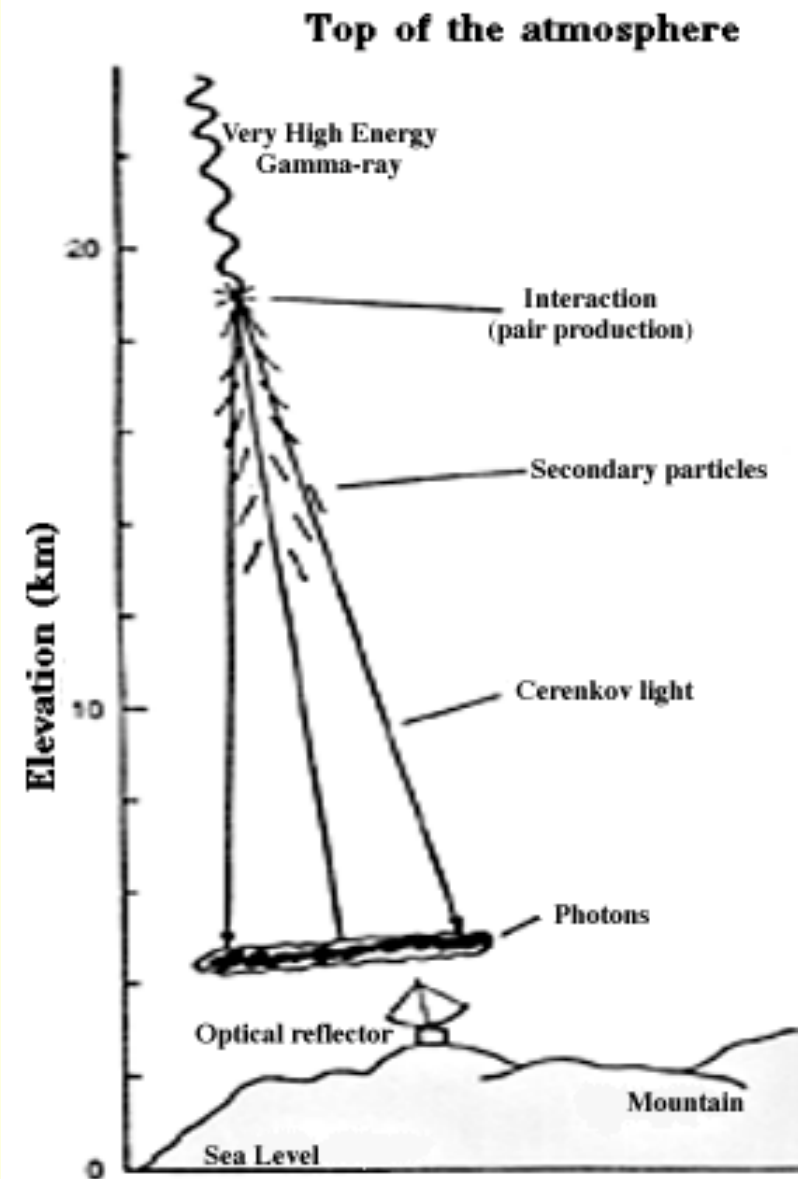
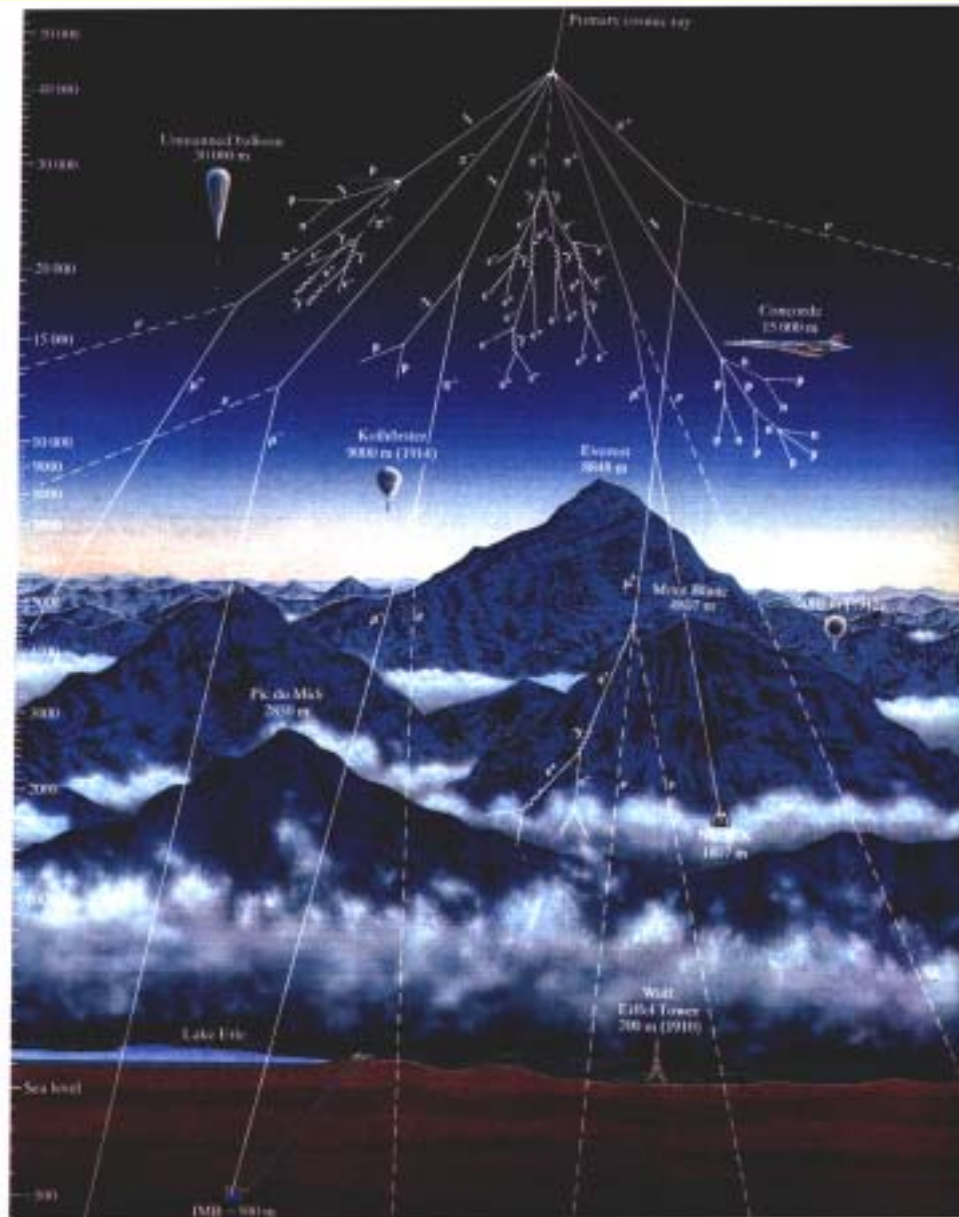
francouzský fyzik
výzkumy ve 20. a 30. letech
1938 - objev atmosférických spršek kosmického záření

Co se děje při vstupu částice kosmického záření do atmosféry ?

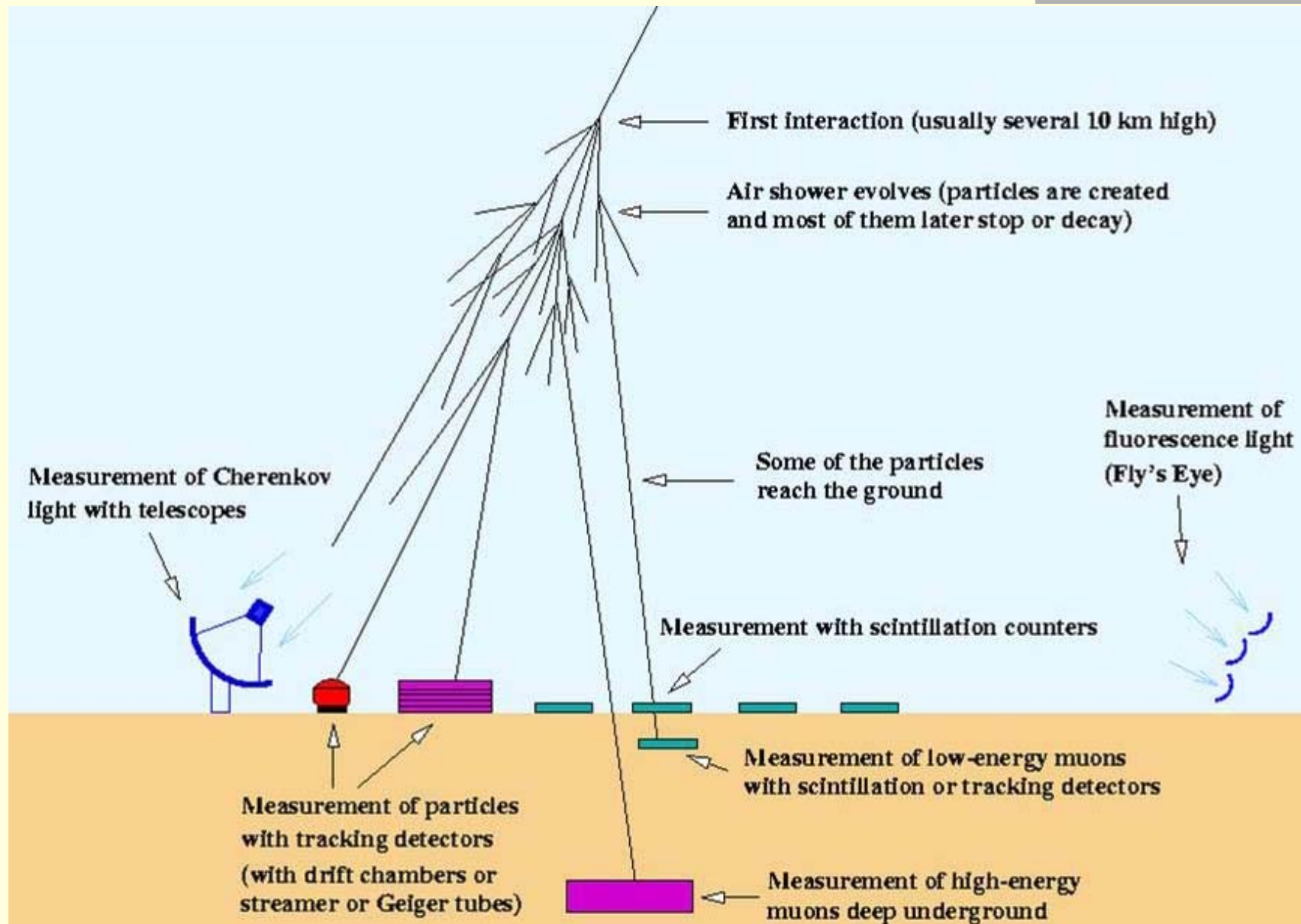
Development of cosmic-ray air showers

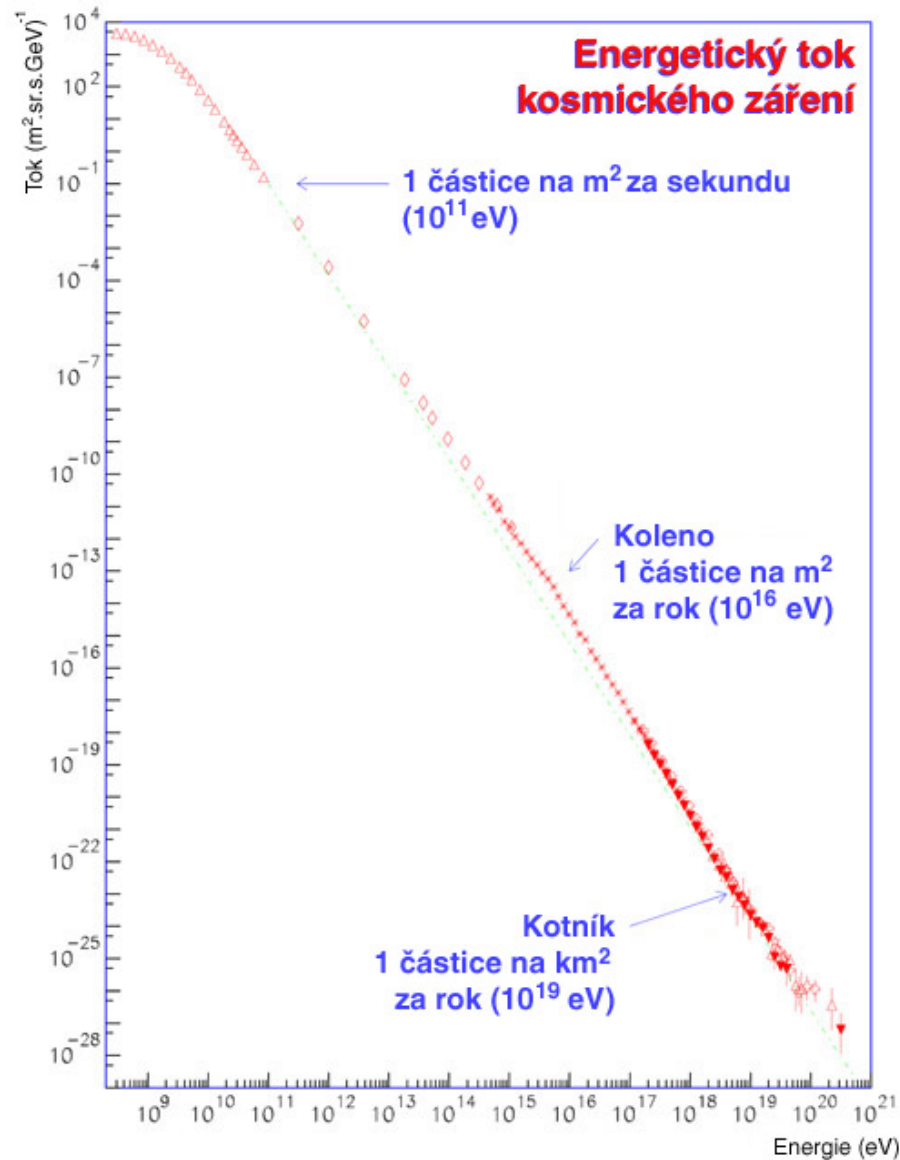
Co se děje při vstupu částice kosmického záření do atmosféry ?

Jak se kosmické záření detekuje ?

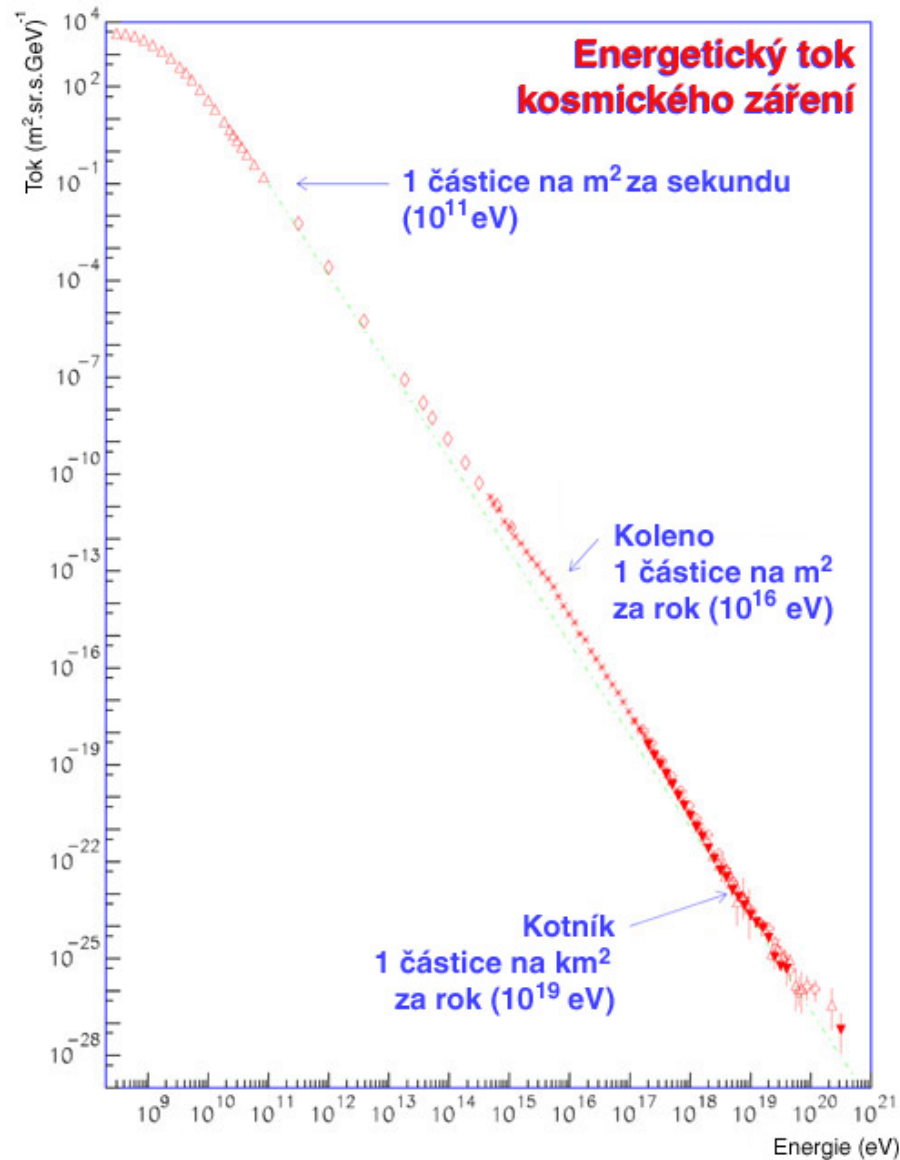

Jak jsou spršky způsobené kosmickým zářením časté ?

- 1 GeV – 10 000 na m^2 / s
- 10^{11} eV – 1 na m^2 / s
- 10^{16} eV – 1 na m^2 / rok
- 10^{19} eV – 1 na km^2 / rok
- 10^{21} eV – 1 na km^2 / století

Jaké jsou energie dopadajícího kosmického záření ?

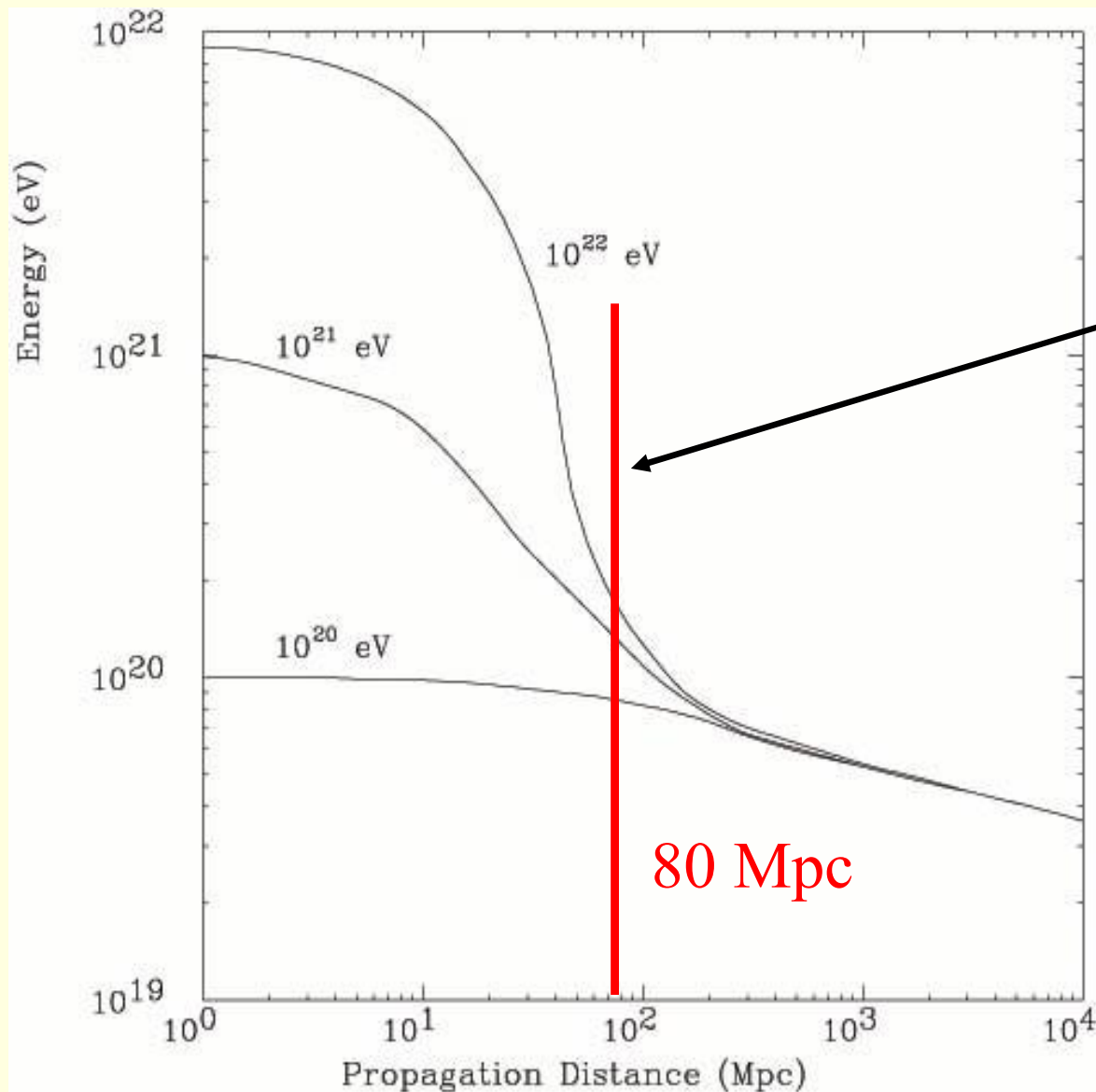
Teoretické maximum energií dopadajícího kosmického záření odvodili

Greisen, Zatsepin, Kuzmin

roku 1966

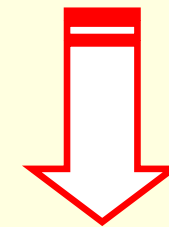
$5 \cdot 10^{19}$ eV – GZK cut off

Jaké jsou energie dopadajícího kosmického záření ?

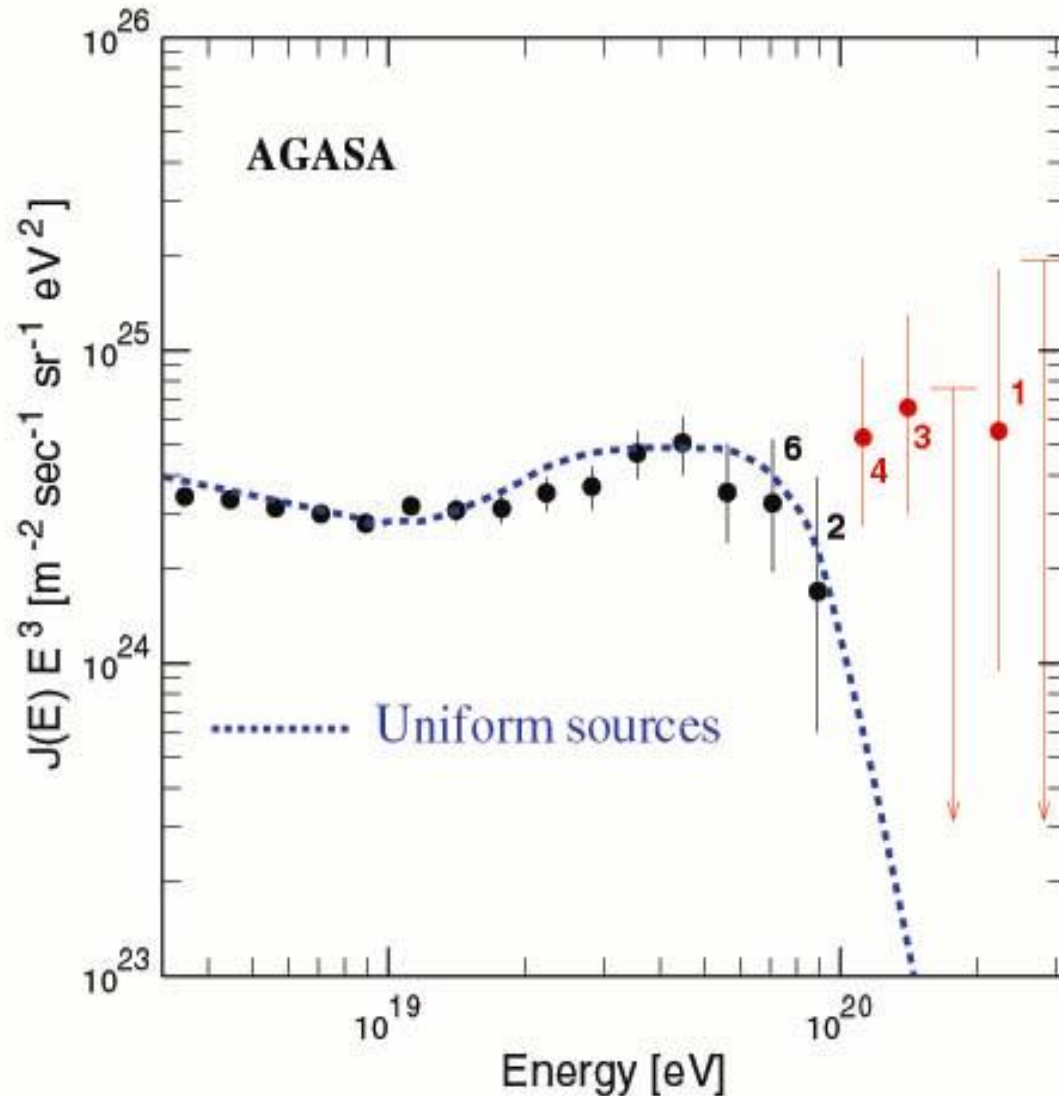
GZK cut off

$5 \cdot 10^{19}$ eV

Částice kosmického záření s vyššími energiemi bychom vůbec neměli pozorovat !

Jaké jsou energie dopadajícího kosmického záření ?

1962 – první detekce kosmického záření o energii 10^{20} eV – John Linsley

1991 – Fly's Eye detekuje kosmické záření o energii $3 \cdot 10^{20}$ eV

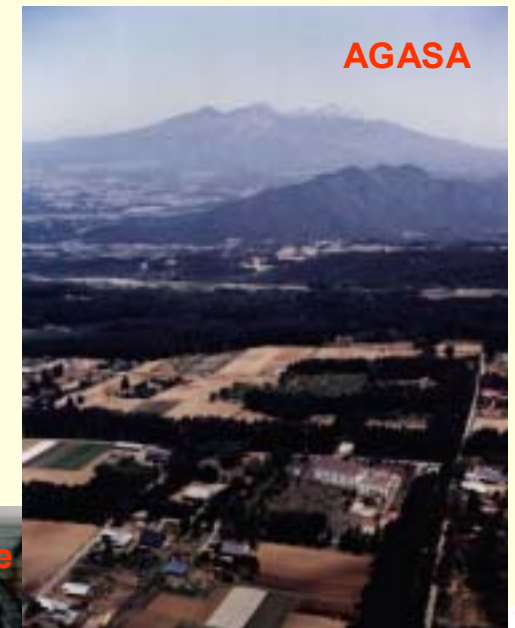
1994 – AGASA detekuje kosmické záření o energii $2 \cdot 10^{20}$ eV

Detektory kosmického záření s extrémně vysokými energiemi

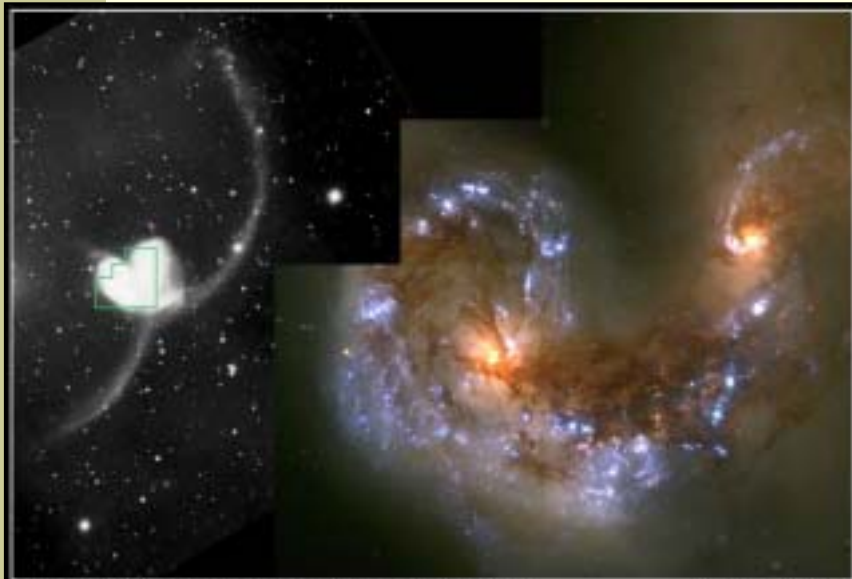
Za více než **40 let měření** bylo pomocí 7 různých detektorů detektováno zhruba 200 částic s energiemi nad $4 \cdot 10^{19}$ eV a pouhých **20 částic** s energiemi nad 10^{20} eV.

- Volcano Ranch, USA (1959 – 1963)
- SUGAR, Austrálie (1968 – 1979)
- Haverah Park, UK (1968 – 1987)
- Jakutsk, Rusko (1970 – dosud)
- Fly's Eye, USA (1981 – 1992)
- AGASA, Japonsko (1990 – dosud)
- HiRes, USA (1998 – dosud)

Původ kosmického záření

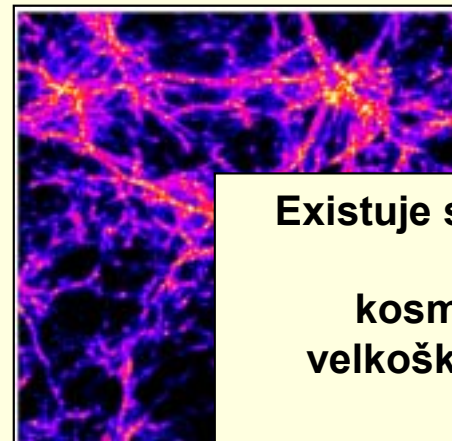

Srážka galaxií: možné místo vzniku částic kosmického záření

- Záření s nižšími energiemi ($10^{11} - 10^{18}$ eV) vzniká převážně **v supernovách**, tj. během katastrofického zániku hmotných hvězd.
- Místa vzniku kosmického záření s nejvyššími energiemi zatím **nejsou neznámá** (nejspíš ale leží mimo Galaxii).
- **Řešení** – nová fyzika, nové objekty? (Nutně potřebujeme detektovat více částic s energiemi nad 10^{20} eV...)

Kvasary a aktivní jádra galaxií:
Další možnost pro vznik částic kosmického záření

Existuje souvislost rozložení zdrojů kosmického záření s velkoškálovou strukturou vesmíru?

The Pierre Auger Observatory

Klade si za cíl pozorovat kosmické záření o energiích vyšších jak **10^{19} eV**.

1995 – počátky projektu

Duchovními otci projektu jsou

Alan Watson (University of Leeds)

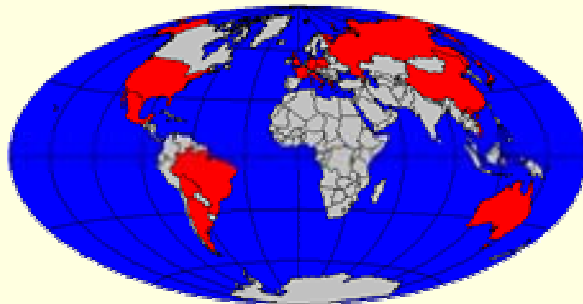
a nositel Nobelovy ceny za fyziku

Jim Cronin (University of Chicago).

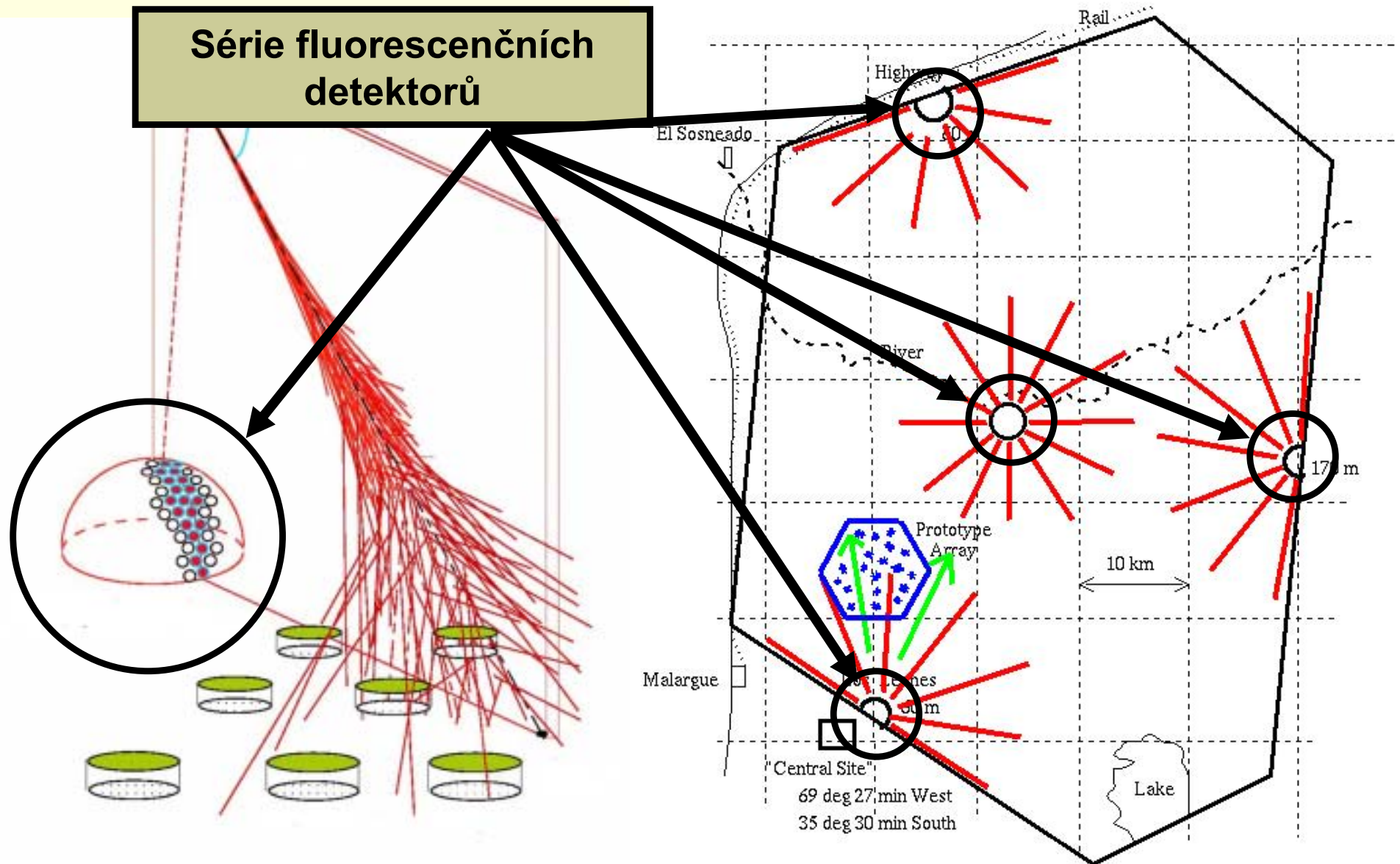
Podstatou The Pierre Auger Observatory je mezinárodní spolupráce více než 250 vědců z mnoha zemí světa.

Česká Republika je součástí od roku 1999.

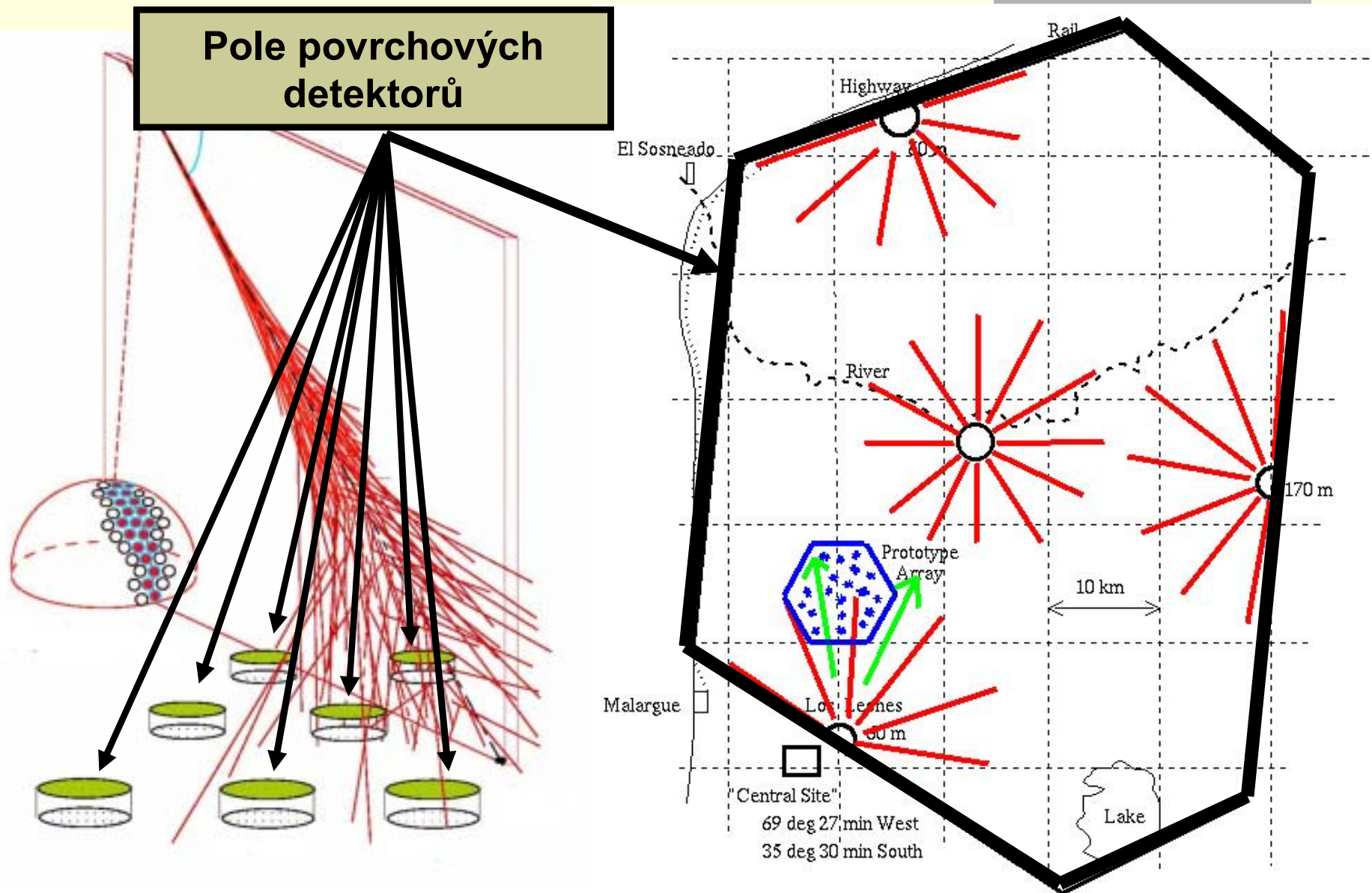

The Pierre Auger Observatory je hybridní detektor kosmického záření

The Pierre Auger Observatory je hybridní detektor kosmického záření

Pozemní detektory projektu The Pierre Auger Observatory

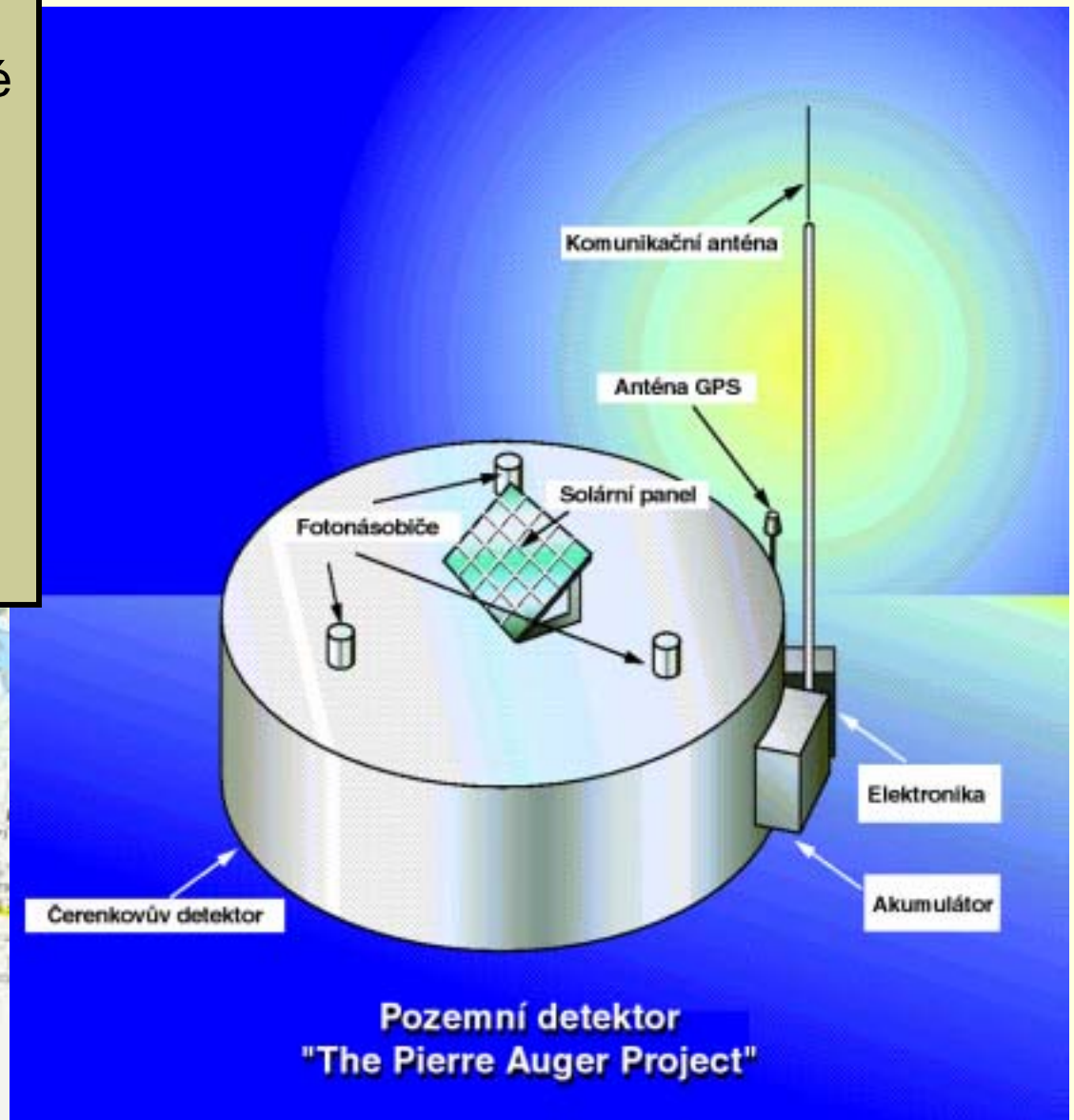
Pozemní detektory:

Pokrytá plocha: 3000 km² na každé polokouli.

Počet detektorů: 1600 na každé polokouli.

Typ detektoru: Detektor Čerenkovova záření, každý obsahuje 12 000 litrů čišťené vody a 3 fotonásobiče.

Vzdálenost detektorů: 1,5 km.

Pozemní detektory projektu The Pierre Auger Observatory

Pozemní detektory projektu The Pierre Auger Observatory

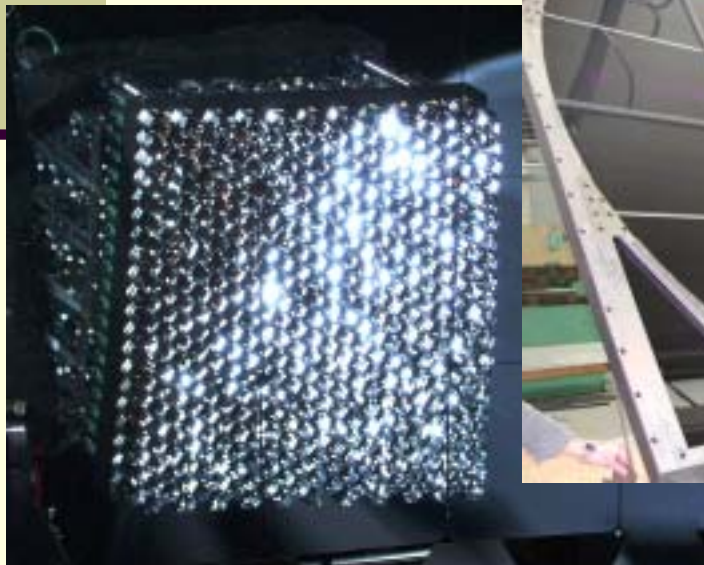
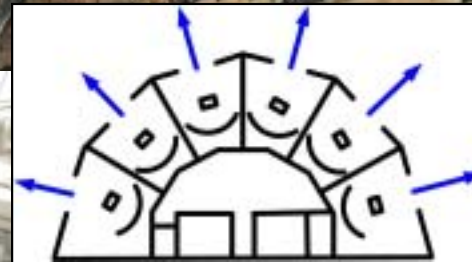
Fluorescenční teleskopy projektu The Pierre Auger Observatory

Fluorescenční teleskopy:

Počet teleskopů: 30 teleskopů na každé polokouli.

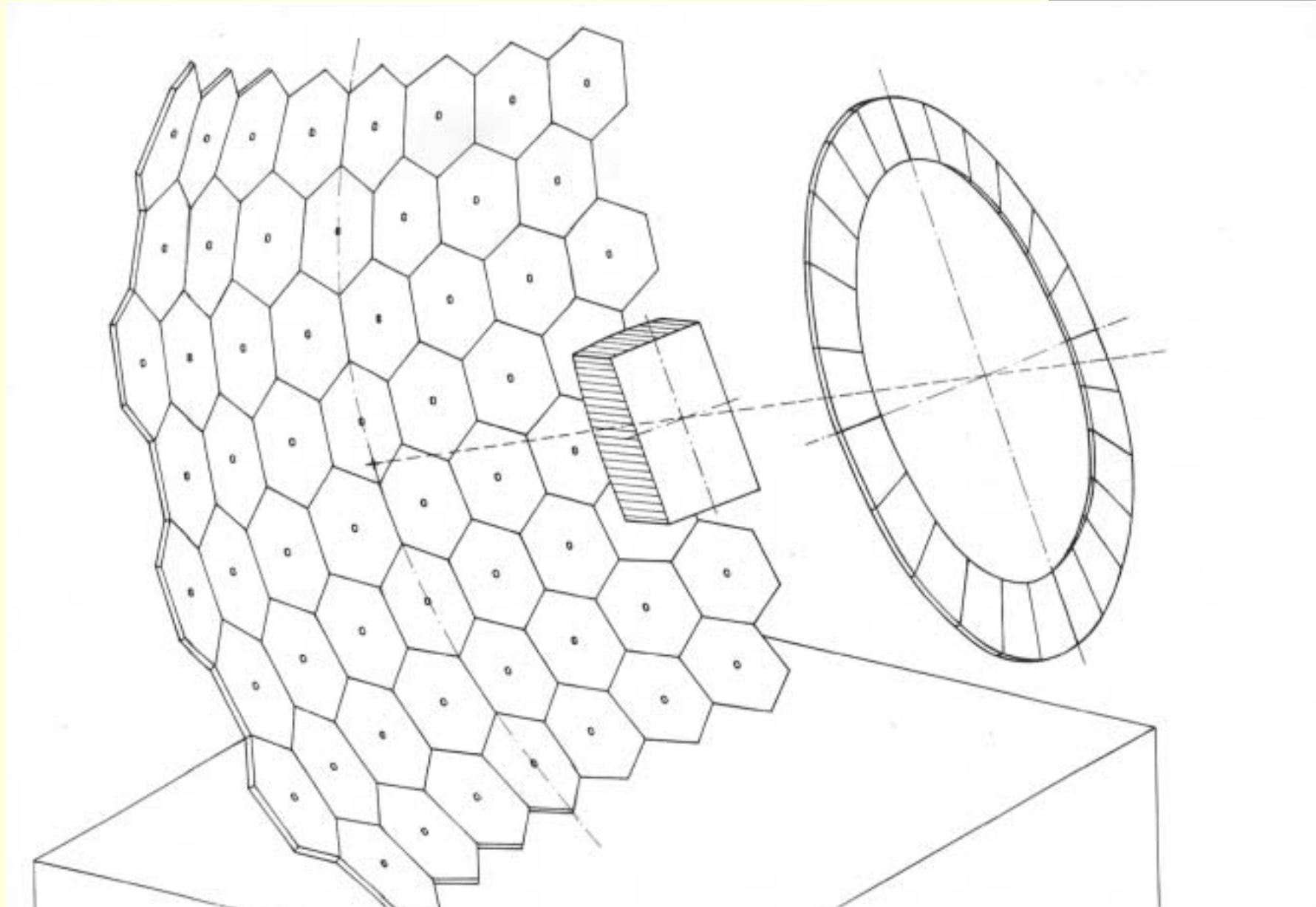
Dosah: 20 km pro spršky s energií 10^{20} eV.

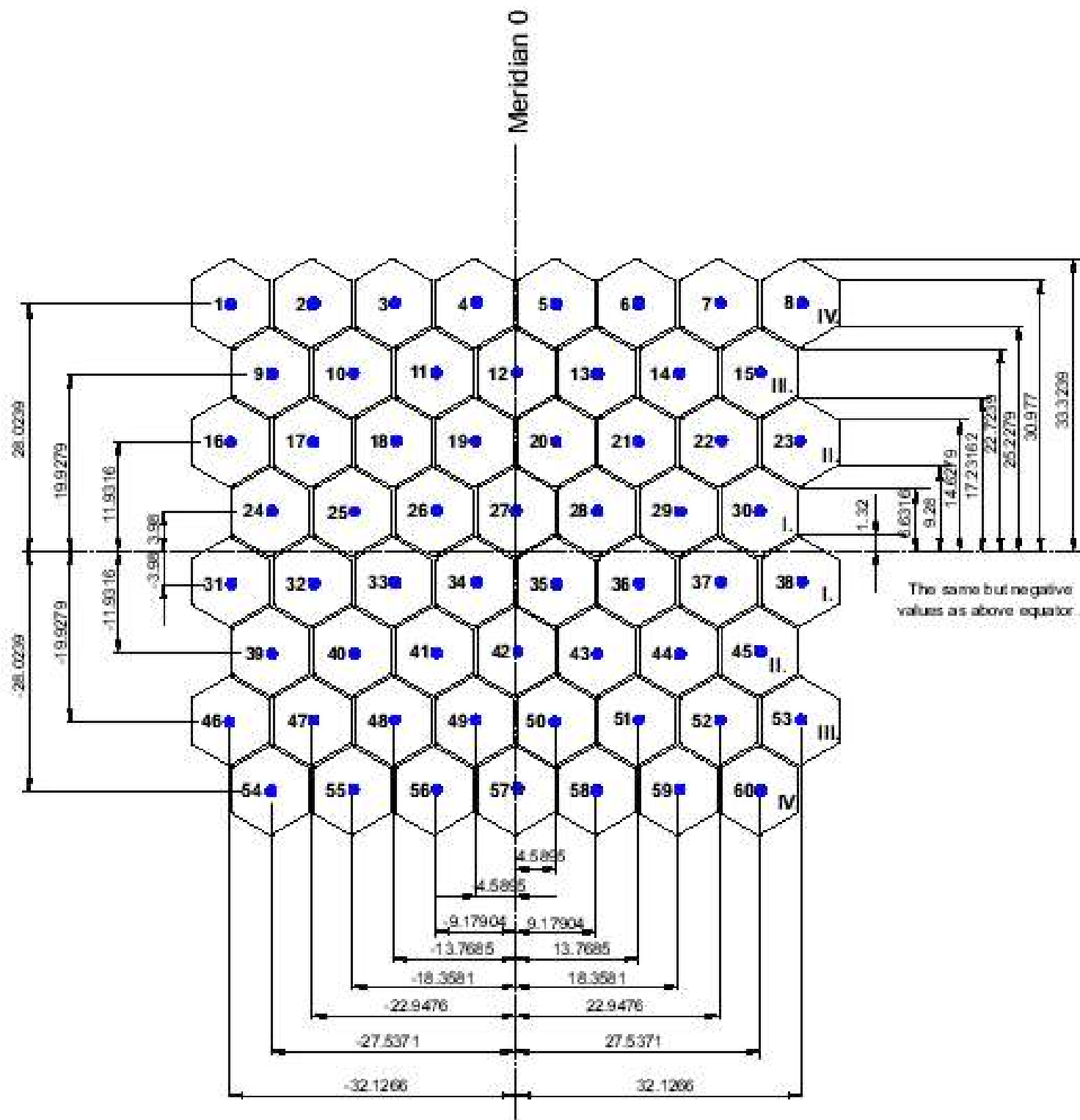
Zrcadla: 3,6 m x 3,6 m se zorným polem $30^\circ \times 30^\circ$, každý teleskop je vybaven 440 fotonásobiči.

Fluorescenční teleskopy projektu The Pierre Auger Observatory

---

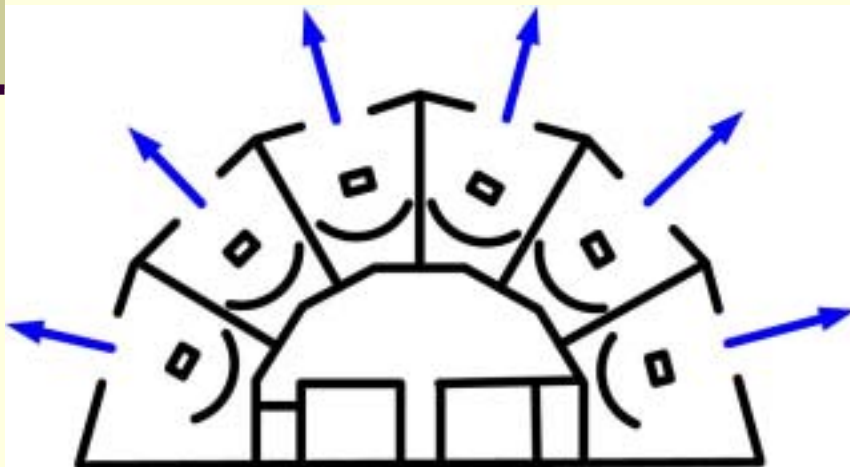

Fluorescenční teleskopy projektu The Pierre Auger Observatory

Los Leones – německá zrcadla

Coihueco – česká zrcadla

6 teleskopů x 60 zrcadel + 4 rezervní
= 384 zrcadel

Instalace zrcadel na prototyp The Pierre Auger Observatory
